Elina Pirjatanniemi
Professori
Åbo Akademi
10.9.2025

Lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta, HE 61/2025 vp

Kiitän pyynnöstä lausua asiassa ja lausun kunnioittavasti seuraavan.

(1) Lakiehdotuksessa esitetään ensinnäkin, että rikoslain (RL) 17 lukuun (39/1889) lisättäisiin uusi 17 a §, jossa säädettäisiin rangaistus väkivaltakuvauksen hallussapidosta. Toiseksi ehdotetaan, että rikoslain 20 lukuun lisättäisiin uusi 21 a §, jossa säädettäisiin rangaistavaksi törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito. Edellä mainittujen lisäksi rikoslain 20 luvun 25 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin myös törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon.

(2) Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu, että hallitus tiukentaa CAM- eli Child Abuse -materiaalia koskevaa sääntelyä vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemiseksi. Hallitusohjelmassa todetaan edelleen, että väkivaltakuvauksen hallussapito kriminalisoidaan ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädetään törkeä tekomuoto. Lisäksi hallitusohjelman tavoitteena on huolehtia siitä, että muun raa'an väkivaltamateriaalin hallussapito on kriminalisoitu ihmisten ja eläinten suojelemiseksi. Käsillä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetut kriminalisoinnit toteuttavat siten hallitusohjelman kirjauksia.

(3) Lähden omassa tarkastelussani liikkeelle lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta, joka on jo voimassaolevan oikeuden mukaan rangaistavaa.

(4) Hallussapidon kriminalisointi vietiin läpi jo vuoden 1997 seksuaalirikosuudistuksen yhteydessä. Sitä perusteltiin tuolloin pyrkimyksellä vaikuttaa lasta seksuaalisesti esittävien kuvien kysyntään ja välillisesti myös lasten riskiin joutua seksuaalisen väkivallan kohteiksi (HE 6/1997 vp, s. 149-151). Perustuslakivaliokunta lähti tuolloin siitä, että pelkän hallussapidon kriminalisointia on pidettävä poikkeuksellisena. Materiaalin hallussapitoa tarkasteltiin myös sananvapauden valossa. Perustuslakivaliokunta totesi, että kyseessä on sellainen kuvallinen materiaali, joka on saattanut syntyä lasta seksuaalisesti hyväksi käyttämällä. Perustuslakivaliokunta päätyikin siihen, että ”säännöksen taustalla oleva suojaamisintressi on tässä yksittäistapauksessa niin painava, että myös pelkän hallussapidon kriminalisoinnille on sananvapauden kannalta riittävät perusteet.” (PeVL 23/1997 vp, s. 4).

(5) Seksuaalirikosäännökset on uudistettu hiljattain. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevassa säännöksessä säädettiin rangaistavaksi asiallisesti vastaavat

teot kuin vuoden 1997 uudistuksessa. Säännös siirrettiin kuitenkin rikoslain 17 luvusta rikoslain 20 lukuun. Näin haluttiin korostaa sitä, että säännöksen ensisijaisena tarkoituksena on suojella lasten seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta yleisen järjestyksen suojelemisen sijaan (HE 13/2022 vp, s. 133).

(6) Suhtautuminen lasta seksuaalisesti esittävien kuvien moitittavuuteen on ankaroitunut viime vuosina. Kyse on yhtäältä itse ilmiöstä ja toisaalta myös teknologisesta kehityksestä, joka mahdollistaa kuvamateriaalin aiempaa laajemman levittämisen kaikkine siihen liittyvine kielteisine seurauksineen.

(7) Suhtautumisen ankaroitumisesta ovat todisteena myös ne kansainväliset velvoitteet, jotka edellyttävät hallussapidon kriminalisointia. Viittaan tässä Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirjaan koskien lasten myyntiä, lapsipornografiaa ja lapsiprostituutiota (SopS 5/2016, 3 artikla), lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007 tehtyyn Euroopan neuvoston yleissopimukseen (SopS 87/2011, 20 artikla) ja Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevaan yleissopimukseen (SopS 59-60/2007, 9 artikla). Kansainvälisten sopimusten lisäksi hallussapidon kriminalisointia edellyttää EU:n direktiivi 2011/93.[1]

(8) Näin ollen ei ole epäilystä siitä, etteikö lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rangaistavuudelle olisi vahvoja perusteita. Tässä yhteydessä keskeinen kysymys kuitenkin on, onko lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeälle tekomuodolle löydettävissä vakuuttavat perustelut. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, kansainväliset velvoitteet eivät tällaista kriminalisointia edellytä (HE 61/2025 vp, s. 9)

(9) Tältä osin on huomionarvoista, että seksuaalirikoksia uudistettaessa vuonna 2022 lainsäätäjä päätyi nimenomaisesti siihen, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon ei säädetty törkeää tekomuotoa. Hallituksen esityksessä tuolloin esitetyt näkökohdat on syytä esitellä tiivistetysti myös tässä. Ratkaisua perusteltiin ensinnäkin sillä, että perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt pelkkään hallussapitoon liittyviä kriminalisointeja poikkeuksellisina ja katsonut, että hallussapidon kriminalisoinnit edellyttävät painavia perusteita ja niiden on oltava oikeasuhtaisia. Nämä lähtökohdat koskevat myös törkeän tekomuodon säätämistä. Tämän lisäksi hallituksen esityksessä korostettiin, että esityksessä ehdotetut muutokset lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan sääntelyyn korottivat hallussapidon enimmäisrangaistuksen yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Tämän lisäksi hallussapitorikoksen

[1] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/92/EU, annettu 13 päivänä joulukuuta 2011, lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS korvaamisesta, ks. 5 artikla.

tunnusmerkistöä laajennettiin vapaasti saatavilla olevien kuvien hankkimiseen, mikä ankaroitti rikosvastuuta olennaisesti. Vuoden 2022 esityksessä päädyttiin näin ollen siihen, että esityksessä ehdotettujen muutosten johdosta rangaistusasteikko mahdollistaa teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden edellyttämän rangaistuksen tuomitsemisen myös vakavimmissa tapauksissa. Rangaistusasteikon ankaroittaminen lisäsi myös käytettävissä olevia pakkokeinoja ja pidensi rikoksen vanhentumisaikaa. Lisäksi hallituksen esityksessä todettiin, että vaikka viranomaisten tietoon tulleiden lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevien rikosten määrä on viime vuosina kasvanut, tämän ei ole osoitettu johtuvan rikosten todellisen määrän lisääntymisestä (HE 13/2022, s. 78).

(10) Käsillä olevassa hallituksen esityksessä esitetään, että törkeän hallussapidon rangaistusasteikko olisi vähintään neljä kuukautta ja enintään 4 vuotta vankeutta. Kyse on merkittävästä rangaistussääntelyn ankaroittamisesta, jolla tulisi olla erittäin vakuuttavat ja painavat perustelut.

(11) Hallituksen esityksessä todetaan, että viimeisen neljän vuoden aikana viranomaisten tietoon tulleiden lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon määrä on selvästi kasvanut. Samalla kuitenkin mainitaan, nähdäkseni täysin asianmukaisesti, että tilastotiedoista ei voi päätellä rikosten todellisen määrän lisääntyneen (HE 61/2025 vp, s. 6).

(12) Hallituksen esityksessä nykymallin haasteena pidetään sitä, että tunnusmerkistöön lukeutuu vakavuudeltaan hyvin eriasteisia tekoja. Jos teot porrastettaisiin perustunnusmerkistöön ja törkeään hallussapitoon, se viestisi esityksen mukaan paremmin rikosten moitittavuudesta ja edistäisi soveltamiskäytännön yhtenäisyyttä (HE 61/2025 vp, s. 15).

(13) Mitä moitittavuuteen tulee, suhtautuminen lasta seksuaalisesti esittävien kuvien moitittavuuteen on ankaroitunut, kuten mainitsin edellä kohdissa 6 ja 7. En sen sijaan pidä täysin vakuuttavana sitä, että moitittavuusarvioinnissa olisi tapahtunut vuoden 2022 jälkeen niin suuri muutos, että se perustelisi törkeän tekomuodon säätämisen.

(14) Soveltamiskäytännön yhtenäisyyttä koskeva argumentti ei ole täysin vedenpitävä sekään. Seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen jälkeistä soveltamiskäytäntöä ei ole vielä kovin paljon eli siitä ei oikein voi vetää mitään johtopäätöksiä. Yleisin seuraamus hallussapidosta on ollut sakko, ja niissä tapauksissa, joissa on päädytty vankeusrangaistukseen, vankeusrangaistusten kestot ovat vaihdelleet 20 päivästä kuuteen kuukauteen (HE 61/2025 vp, s. 8). Mielestäni on perusteltua kysyä, eikö perusmuotoisen hallussapidon nykyinen maksimirangaistus – kaksi vuotta vankeutta – ole riittävä niihin tilanteisiin, joissa tallenteiden määrä on suuri tai niiden luonne on erityisen nöyryyttävä.

(15) Kiinnitän vielä huomiota hallitusohjelmakirjauksien ja kriminalisointiperiaatteiden suhteeseen. Arvioitaessa sääntelyn vaihtoehtoja hallituksen esityksessä todetaan, että ”esitettyä vaihtoehtoa voidaan pitää pitää perustellumpana tapana toteuttaa hallitusohjelmakirjaus törkeän tekomuodon säätämisestä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle.” (HE 61/2025 vp, s. 22, ks. myös s. 40) Lainsäätäjällä on suhteellisen vapaat kädet toteuttaa tavoittelemaansa kriminaalipolitiikkaa ja kukin hallitus valitsee luonnollisesti oman suuntansa. Tutkimusperustaisen kriminaalipolitiikan näkökulmasta pidän kuitenkin pulmallisena sitä, että hiljattain voimaantullut, erittäin perusteltu ja varsin hyvin valmisteltu seksuaalirikoslainsäädännön uudistus ohitetaan näin hallitusohjelmakirjauksella, joka ei anna minkäänlaista tilaa ratkaisun vaihtoehtojen pohtimiseen. Sama huomio koskee väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisointia: kriminalisointipäätös on lukittu jo hallitusohjelmakirjaukseen.

(16) Törkeän hallussapidon ankaroittamisperusteet vastaisivat hallituksen esityksen mukaan asiallisesti RL 20 luvun 20 §:ssä säädettyjä ankaroittamisperusteita. Jos törkeä tekomuoto halutaan säätää, tätä lähtökohtaa voidaan pitää perusteltuna, eikä minulla ole asiasta enempää lausuttavaa.

(17) Toisin kuin lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon kriminalisointi, raakaa väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapito olisi täysin uusi kriminalisointi. Hallituksen esityksessä mainitaan, että kriminalisointi on eurooppalaisessa vertailussa poikkeuksellinen, mikä pitää paikkansa (HE 61/2025 vp, s. 14). Kansainväliset velvoitteet, kuten esimerkiksi kansainväliset sopimukset tai EU-oikeus, eivät myöskään edellytä tällaista kriminalisointia.

(18) Kuten edellä kohdassa 4 on jo tuotu esiin, perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään lähtenyt siitä, että pelkän hallussapidon kriminalisointia on pidettävä poikkeuksellisena ja suojaamisintressin on oltava niin painava, että kriminalisoinnille on riittävät perusteet (PeVL 23/1997 vp, s. 4; PeVL 13/2004 vp, s. 2; PeVL 26/2004 vp, s. 4 ja PeVL 5/2009 vp, s. 3). Perustuslakivaliokunta on myös todennut, että hallussapitokriminalisointeja ei tule säätää pelkästään näyttövaikeuksien helpottamiseksi (PeVL 5/2009 vp, s. 3), eikä hallussapitokriminalisointeja tule käyttää symbolisen rikosoikeuden keinona (PeVL 5/2009 vp, s. 3 ja PeVL 29/2001 vp, s. 4).

(19) Tässä yhteydessä on olennaista tarkastella aluksi sitä, onko raa’an väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoinnin taustalla sellaisia painavia suojaamisintressejä, jotka vertautuvat lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon. Säännöksen tarkoituksena on hallituksen esityksen mukaan suojata yleistä järjestystä ja turvallisuutta, lasten häiriötöntä kehitystä ja lasten oikeuksia sekä toissijaisesti henkeä ja terveyttä sekä eläinten hyvinvointia. Lähtökohtaisesti voidaan katsoa, että nämä ovat intressejä, joita on oikeutettua suojata myös kriminalisoinnein.

(20) Hallituksen esityksessä mainitaan myös, että se ei ole johdonmukaista, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito on rangaistavaa, mutta lapseen kohdistuva raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito ei ole, kun lasta ei ole kuvattu seksuaalisesti (HE 61/2025 vp, s. 11) Tästä on vaikea olla eri mieltä. Hallituksen esityksessä tuodaan samoin esiin, että väkivaltakuvauksia hyödynnetään terroristisessa toiminnassa painostuksen ja propagandan välineenä (HE 61/2025 vp, s. 4). Raa'an väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoinnin taustalta on siten löydettävissä hyvin painavia suojaamisintressejä. Tilannetta hankaloittaa kuitenkin se, että toisin kuin lasta seksuaalisesti esittävillä kuvilla ja niiden hallussapidolla, väkivaltakuvausten hallussapidolla voi olla myös hyväksytty syy.

(21) Tässä yhteydessä on keskeistä, että rangaistavan väkivaltakuvauksen hallussapidon rangaistavuus rajoittaa sananvapautta, jonka keskeinen osa on oikeus vastaanottaa tietoa. Sananvapaus pitää sisällään oikeuden vastaanottaa myös järkyttäviä tietoja, kuten hallituksen esityksessä asianmukaisesti todetaan.

(22) Sananvapaus ei kuitenkaan ole estänyt väkivaltakuvauksen levittämisen kriminalisoimista. RL 17 luvun 17 §:n mukaan se, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää tai muulla tavoin tarjoaa tai pitää saatavilla taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita kuvaohjelmia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita tai tiedostoja, joissa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava väkivaltakuvauksen levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai muun kuvaohjelman tai tallenteen tai tiedoston tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna.

(23) Väkivaltakuvausten levittämisrikoksia tulee viranomaisten tietoon muutama vuodessa, joten mistään suuresta ongelmasta ei näyttäisi olevan kysymys (HE 61/2025 vp, s. 4-5). Tässä yhteydessä voidaan siten kysyä, onko hallussapidon kriminalisoinnista saatavissa suurtakaan tukea väkivaltakuvausten levittämisen hillitsemiseksi.

(24) Koska kaikkien väkivaltakuvausten hallussapidon kriminalisointi ei ole mahdollista, tunnusmerkistöä muotoiltaessa korostuu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja erityisesti siihen sisältyvä täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus. Tunnusmerkistössä tulee toisin sanoen pyrkiä mahdollisimman täsmällisesti erottamaan ne tilanteet, joissa väkivaltakuvauksen hallussapito voi olla hyväksyttävää ja ne, joissa se ei sitä ole.

(25) Uuden RL 17 luvun 17 a §:n 1 momentin mukaan väkivaltakuvauksen hallussapidosta sakkoon tuomittaisiin se, joka pitää oikeudettomasti hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa esitetään raakaa väkivaltaa. Kyse ei ole mistä tahansa väkivallasta, vaan raa'asta väkivallasta. Johtoa sille, mitä tämä tarkoittaa, saadaan RL 17 luvun 17 §:n esitöistä. Hallituksen esityksessä HE 6/1997 vp todetaan, että

väkivaltakuvauksia voidaan pitää raakoina monista eri syistä. Tyypillisesti kyse on vakavanlaatuisista, ihmisen henkeen tai terveyteen kohdistuvista teoista. Kyse voi olla esimerkiksi sadistisesta pahoinpitelystä, kiduttamisesta tai silpomisesta. Samaisessa hallituksen esityksessä mainitaan myös, että eläimiin kohdistuvan väkivallan kuvaukset saattavat kuulua säännöksen piiriin. Aihe sinänsä ei ratkaise sitä, onko kyseessä raaka väkivalta, vaan kuvausta on arvioitava kokonaisuutena. Kokonaisarvioinnissa tulee ottaa huomioon väkivallan esittämistapa ja väkivaltakohtausten pitkittäminen ja toistaminen (HE 6/1997 s. 143). Käsillä olevassa hallituksen esityksessä asiaa kuvataan seuraavasti: ”selvästi raaemman kuin tiedotusvälineissä ja elokuvissa tyypillisesti esitettävää väkivaltaa esittävän materiaalin hallussapidon säätäminen rangaistavaksi olisi perusteltua.” (HE 61/2025 vp, s. 12)

(26) Raa’an väkivallan tunnistaminen on haastava tulkintatehtävä, mutta mahdotonta se ei ole. Rajanvedon tekeminen hyväksyttävän ja oikeudettoman hallussapidon välillä voi sen sijaan olla vaikeampaa. Hallituksen esitykseen sisältyvässä uudessa RL 17 luvun 17 a §:n 2 momentissa todetaan, että väkivaltakuvauksena ei pidetä sellaista kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jota on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen, ilmeisen taiteellisen arvon, todistelutarkoitukseen käyttämisen, yleiseltä kannalta merkittävän käyttötarkoituksen tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä hyväksyttävänä.

(27) Ilmeinen taiteellinen arvo lähtee oletuksesta, että taiteellista arvoa voidaan objektiivisesti mitata. En ole aivan varma siitä, että kriteeriä on helppo soveltaa. Stanley Kubrickin klassikko Kellopeliappelsiini sisältää raakaa väkivaltaa, mutta onko sillä ilmeinen taiteellinen arvo? Maailmassa on tuhansia huonoja väkivaltaelokuvia. Mikä on lopulta pelkkää väkivallalla mässäilyä ja mihin taiteellinen arvo kiinnittyy? Sanottakoon tässä kuitenkin myös se, että käsite ’ilmeinen taiteellinen arvo’ ei olisi rikoslaissa uusi (ks. RL 17 luvun 17 §).

(28) Tiedonvälitystä palveleva luonne on selkeä kriteeri silloin, kun materiaali on tiedonvälityksestä jollain tavoin huolehtivan hallussa. Sama koskee todistelutarkoitusta: jos materiaali on sellaisen tahon hallussa, jolla on todistelussa jokin rooli, tilanne on melko selkeä. Jos materiaali puolestaan on vain luonteeltaan sellaista, että sitä voidaan käyttää tiedonvälitykseen tai todisteluun, tilanne on monitulkintaisempi. Yleiseltä kannalta merkittävä käyttötarkoitus voi puolestaan pitää sisällään hyvin monenlaisia käyttötarkoituksia ja kun tähän lisätään vielä poikkeusperuste muu näihin rinnastettava syy, mahdollisten poikkeusten joukko kasvaa niin suureksi, että voi jopa kysyä mitä rangaistussäännöksen avulla on loppujen lopuksi haluttu säätää rangaistavaksi.

(29) Tässä yhteydessä on syytä mainita, että jos kriminalisoinnilla on haluttu puuttua jokin aika sitten paljon keskustelua aiheuttaneisiin lasten ja nuorten tekemiin väkivaltavideoihin, rangaistussäännös ei välttämättä osu kovin hyvin kohteeseensa.

Aiheellista huolta aiheuttaneet videot, joissa kuvataan tappeluita tai nöyryytetään jotakuta, eivät paheksuttavuudestaan huolimatta ole aina sellaisia luonteeltaan, että niitä voisi pitää hallituksen esityksessä tarkoitettuina raakoina väkivaltakuvauksina (’väkivalta tulisi rajata vain kaikkein raaimpaan’ ks. HE 61/2025 vp, s. 12).

(30) Jään siten pohtimaan, onko hallussapidon kriminalisoinnilla muuta kuin symbolinen vaikutus. Suhteellisuusperiaatteen kannalta merkityksellistä on myös se, että peustuslakivaliokunta piti väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan kriminalisoinnin kohdalla olennaisena, että rangaistussäännös kohdentuu väkivaltakuvausten kaupan pitämiseen ja levittämiseen (PeVL 23/1997 vp, s. 4). Käsillä oleva esitys laajentaa rangaistavan alaa ja on mielestäni perusteltua kysyä, onko ehdotettu säännös todella välttämätön hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi ja eikö tavoite olisi saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin.

(31) Jos kriminalisointiin päädytään, pidän sakkorangaistusta oikeasuhtaisena rangaistuksena erityisesti kun otetaan huomioon ne sananvapauteen liittyvät seikat, joita hallituksen esityksessä on käsitelty. Ratkaisun ongelma on kuitenkin se, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan rangaistusasteikko olisi ankarampi kuin lapseen kohdistuvaa raakaa väkivaltaa koskevan kriminalisoinnin. Tunnusmerkistön voisi kenties muotoilla niin, että lasta esittävän väkivaltakuvauksen hallussapito käsiteltäisiin omana kategorianaan ja siihen liitettäisiin sama seuraamus kuin lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon. Lapsen suojaksi säädetyt rangaistussäännökset oikeuttavat lähtökohtaisesti laajemman puuttumisen sananvapauteen. En tosin tiedä, olisiko tällainen malli rikoslain systematiikan kannalta puolusteltavissa. Kuvatunlainen ratkaisu aiheuttaisi myös tarpeen arvioida uudelleen eri hallussapitokriminalisointien suhdetta lainkonkurrenssin näkökulmasta.

Turku, 10.9. 2025

Elina Pirjatanniemi

Elina Pirjatanniemi